

STATSMINISTERENS FOREDRAG VED ROSKILDE HØJSKOLE
22. JANUAR 1980

EUROPA I DAG

Geografisk omfatter Europa landene mellom Ural og Atlanterhavet, mellom Nordishavet og Middelhavet.

I store deler av vår tidsregning har dette kontinentet vært preget av ufred og omveltninger. Folkemasser har vandret over grensene. Gjennom et uttall av kriger har enkelte makter utviklet seg sterke og andre har forsvunnet. Nye stater har dukket opp. Det er vanskelig å finne linjene mellom middelalderens Europa og dagens.

I dag har Europas folk levd i fred med hverandre

- 2 -

i 35 år. Vi er beskjedne nok til å synes dette er en lang fredsperiode.

Jeg har innledningsvis villet trekke fram et par av de historiske trekk i Europas utvikling, fordi de av og til kan være nyttige når vi betrakter dagens og morgendagens Europa. La oss se nærmere på dagens Europa. Det er et kontinent delt inn i mer enn 30 land. I størrelse varierer de fra den europeiske del av Sovjetsamveldet med 5 millioner km² til Lichtensteins få hundre km². I folketall spenner verdensdelen fra Sovjetsamveldets 200 millioner til Lichtensteins 23.000 mennesker.

Vår verdensdel er splittet og delt langs alle de linjer man kan tenke seg. Vi lever splittet etter politiske systemer,

etter språkgrenser,

etter religiøse grenser,

etter sikkerhetspolitiske skillelinjer,

etter økonomiske og handelspolitiske orienteringer.

Vi kan også føye til at verdensdelen er skilt etter økonomisk utvikling, hvor det er et bredt spenn mellom de mest avanserte og de mest tilbakeliggende deler av verdensdelen.

Vi må gå ut fra at det er ett mål som gjelder som et hovedprinsipp for alle tenkende mennesker. Det er ønsket om å leve i fred med hverandre. Videre kan vi gå ut fra at det er et alminnelig ønske å få adgang til innen hvert land å kunne utvikle samfunnet på den måten vedkommende folk selv ønsker. For en del av Europa kan vi også føye til et bredt ønske om å styrke de politiske og demokratiske

tradisjoner og institusjoner, og å styrke og bygge ut den økonomiske og sosiale velferd.

Gjennom vår tidsregning har Europa hatt en heldig og ledende stilling i verden når det gjelder de menneskelige ressurser. Europa er hjemstedet for den greske og romerske kultur. Verdensdelen er hjemstedet for utviklingen av de demokratiske ideer som danner styreformene i det vestlige Europa. Europa var hjemstedet til den tekniske revolusjonen fra tidlig i forrige århundre. Europa har vært hjemstedet for utviklingen av mange av de ideer, den teknikk og den naturvitenskapelige forskning som er grunnlaget for dagens avanserte samfunn.

I de siste 100 - 200 år har mye av denne ledende rolle vært delt med Nord-Amerika, men det er verd å

understreke den kombinasjon av h ell og tilfeldigheter og planmessig innsats som har gitt Europa denne fordelaktige stilling.

Når det gjelder de materielle ressurser har Europa i tidligere historiske perioder hatt en meget gunstig situasjon. Uten å gi meg inn på dypsindige utviklings-teorier kan vi vel fort bli enige om at kombinasjonen av materielle og menneskelige ressurser har skapt det gunstige grunnlag for Europas sterke utvikling i forrige og dette århundre.

Men i løpet av de siste 100 år har på stadig flere områder oppstått et behov for Europa til å supplere egne materielle ressurser med innførsel fra andre deler av verden. Dette trekk skapte grunnlaget for en omfattende verdenshandel. Det nyeste og mest merkbare trekk i

Europas økende avhengighet av materielle ressurser fra andre deler av verden finner vi innenfor energiområdet.

De moderne samfunn er helt ut avhengig av en betydelig tilførsel av energi. For Europas vedkommende blir i dag 50 prosent av den samlede energitilførsel importert fra andre verdensdeler.

Europas nasjoner bærer en betydelig del av industri-landenes ansvar for å fremme en ny økonomisk verdensordning. Industriland i Nord-Amerika og andre deler av verden har også sitt ansvar, men Europas ansvar er alt i alt for oss det mest betydningsfulle. I den grunnleggende prosessen å forandre levevilkårene for de store flertall av jordens befolkning vil også levekårene for Europas folk måtte bli annerledes. Vi må etter hvert lære oss å trekke de nye

industriamfunn inn i det internasjonale varebytte, og vi må framfor alt godta en omlegging i prisforholdene mellom utviklingslandenes og vår egen produksjon slik at de gradvis får mer igjen for sin innsats. Dette vil nødvendigvis ha betydelige konsekvenser for en ytterligere vekst i europeiske lands økonomier.

Men etter hvert som vi når opp på et høyt økonomisk velferdsnivå er behovet for en ytterligere øking langt mindre enn tidligere. De nordiske land er nå etter hvert kommet opp på et så høyt velferdsnivå at slike problemstillinger kan og bør drøftes som reelle politiske oppgaver.

Den annen verdenskrig la utgangspunktet for den politiske deling av Europa mellom øst og vest. Vest for den skillelinjen som går gjennom vår verdensdel fra nord til sør, har vi stort sett hatt en positiv utvikling av

politiske demokratiske ideer. Denne politiske utvikling har gått sammen med en meget rask økonomisk vekst som har skapt grunnlaget for det høye velferdsnivå man gjennomgående finner i de vest-europeiske land.

Øst for skillelinjen har Sovjetunionen spilt en dominerende rolle i landenes politiske og økonomiske utvikling. Det har skjedd en oppmyking fra det harde politiske klima i Stalins periode til dagens verden. Men vi kan fortsatt beklage at utviklingen av politisk og personlig frihet ikke er gått raskere. Undertiden er vi også blitt skremt av tilbakeslag, hvor den politiske dominans fra Sovjetunionen igjen har gjort nye framstøt.

Vi er alle i dag tynget av den siste måneds dramatiske utvikling i Afghanistan, hvor det har funnet

sted en regulær militær invasjon med det mål å skape politisk dominans over et uavhengig land. Dette er ikke Europa vil noen kanskje si. Nei vel, men det berører et uavhengig land med et uavhengig folk, og som har hatt det uhell å leve ubeskyttet som nabo til en stor supermakt.

For alle Europas folk er dette et alvorlig varsel om at det ennå er langt fram til en reell avspenning og fredelige forhold også innen en europeisk sammenheng.

Da kald krig og trusler mot de vest-europeiske lands sikkerhet på nytt oppsto mot slutten av 40-årene, var det i lys bl.a. av samarbeidet under annen verdenskrig naturlig, men også tvingende nødvendig, at de vest-europeiske land søkte å vareta sin sikkerhet gjennom et nært forsvarsmessig og utenrikspolitisk samarbeid med de nord-amerikanske demokratiene.

Vest-Europa lå langt nede med sterke behov både for økonomisk gjenreisning og for reorganisering av det internasjonale samarbeid. Samtidig var det blitt klart at De forente nasjoner under de rådende forhold ikke ville være i stand til å vareta landenes sikkerhet i tilfelle av angrep.

Omfattende økonomisk og militær hjelp fra Nord-Amerika sikret Vest-Europa integritet og selvbestemmelse og utviklingsmuligheter for de enkelte demokratiene.

Atlantehavspakten ble tuftet på den grunnleggende solidaritetsforpliktelse at et angrep på et av landene innenfor Atlantehavsområdet skulle anses som et angrep på dem alle. Pakten bekreftet samtidig de grunnleggende demokratiske og menneskerettslige prinsipper som er en del

av den vest-europeiske kulturarv.

I mer enn 30 år har alliansen varetatt de vest-europeiske lands sikkerhetsbehov. Til tross for kriser og sterke politiske og ideologiske motsetninger mellom øst og vest er det lyktes å unngå krig. Samtidig har alliansen vist en betydelig evne til tilpassing til de mange endringer i internasjonal politikk. Vest-Europa har gjenvunnet sin økonomiske og politiske styrke, og er blitt en mer likeverdig partner innenfor det transatlantiske samarbeidet. Fra i hovedsak å være en forsvarsorganisasjon har alliansen i tillegg fått en stadig viktigere rolle å spille som sentralt forum for utenrikspolitiske konsultasjoner og koordinerende organ for de vestlige avspennings- og nedrustningsbestrebelse.

Det grunnleggende sikkerhetsproblem for de vestlige

land og behovet for nærest mulig sikkerhetspolitisk samarbeid mellom de vest-europeiske og nord-amerikanske demokratiene har imidlertid ikke endret seg. I den utrygge verden vi lever vil det sikkerhetspolitiske samarbeid over Atlanterhavet fortsatt være av avgjørende betydning for å kunne opprettholde den politiske og forsvarsmessige balanse mellom øst og vest. Dette er nødvendig for å kunne forebygge politisk og militært press, spenning og krig og skape grunnlag for en realistisk avspennings- og nedrustningspolitikk.

Invasjonen av Afghanistan har på nytt bekreftet at vi lever i en utrygg verden. Vi er gått inn i et hardere klima hvor militær makt er blitt brukt til å sikre posisjoner i strid med alminnelig folkerettslige prinsipper.

I denne situasjon er det viktig at Vest-Europa og Nord-Amerika fortsatt står solidarisk og spesielt forholder seg slik at det ikke blir mulig å spille den ene ut mot den annen.

I lys av Europa-tanken og av Vest-Europas store befolkning, høye inntektsnivå og høye teknologiske nivå er det forståelig at det fra tid til annen blir tatt til orde for et eget vest-europeisk forsvar som kan gi Vest-Europa muligheter for å spille en mer selvstendig rolle både forsvarsmessig og utenrikspolitisk. Også blant europeiske politikere som innser at et eget vest-europeisk forsvar idag ikke er noen realistisk mulighet, blir det ofte fremholdt at denne mulighet i et hvertfall på lenger sikt må holdes åpen, idet det europeiske byggverk ikke vil være fullstendig uten en forsvarsmessig dimensjon.

De europeiske NATO-lands forsvarsbidrag er idag betydelig. Det kan også vise seg ønskelig og nødvendig at de europeiske land i årene vi nå går inn i og som kanskje blir vanskelige, påtar seg større byrder og ansvar for sin egen sikkerhet. På begge sider av Atlanterhavet er det også enighet om at de europeiske medlemsland bør kunne samordne sine forsvarsbestrebelse bedre enn de gjør idag, særlig når det gjelder utvikling og produksjon av forsvarsmateriell. Dette er også viktig med sikte på å skape bedre balanse mellom Vest-Europa og Nord-Amerika.

Man må imidlertid se i øynene at selv om de vest-europeiske land idag spiller en vesentlig større rolle innenfor fellesforsvaret enn de gjorde i alliansens første 20 år, gir utviklingen i styrkeforholdet mellom

øst og vest ikke grunnlag for noe selvstendig vest-europeisk forsvarskonsept.

En må også erkjenne at det idag ikke finnes noen reell sikkerhet for de vestlige demokratier uten et nært samarbeid mellom Vest-Europa og Nord-Amerika.

Parallelt med de vest-europeiske lands økende tyngde innenfor Atlanterhavssamarbeidet har det strategiske styrkeforholdet utviklet seg fra en klar amerikansk strategisk overlegenhet til en situasjon som idag både i øst og vest karakteriseres som tilnærmet jevnbyrdighet. Samtidig har utviklingen vært preget av kontinuerlig utbygging av den sovjetiske sjømakt, modernisering av de østlige konvensjonelle styrker hvor de østlige land hele tiden har vært kvantitativt overlegne, og de siste årenes oppbygging av sovjetisk slagkraft når det gjelder landbaserte

kjernefysiske mellomdistansevåpen i Europa.

Hele denne utvikling har stillet Vest-Europa overfor nye sikkerhetspolitiske utfordringer.

Bare ved å forsøke å skape den samme tilnærmede likevekt når det gjelder konvensjonelle styrker og kjernefysiske mellomdistansevåpen i Europa som man har søkt å befeste gjennom Salt II-avtalen, kan man gjøre seg håp om å skape forutsetninger for varig avspenning mellom øst og vest. En slik likevekt vil de vestlige land bare kunne skape gjennom en fortsettelse av det nære sikkerhetspolitiske samarbeid mellom Vest-Europa og Nord-Amerika. Gjennom de vedtak som NATO's medlemsland traff i desember vedrørende de kjernefysiske mellomdistansevåpen i Europa, tok man nettopp sikte på å skape en bedre likevekt på

dette området og få trukket disse våpen inn under varige rustningskontrollordninger. Gjennom opprettelse av et eget konsultativt organ på høyt nivå vil de vest-europeiske land sikres innflytelse på de forhandlinger som vi må regne med før eller senere vil komme i stand mellom USA og USSR om begrensning av mellomdistansevåpen i Europa.

Bare gjennom et fortsatt nært samarbeid og samhold kan de vestlige land også gjøre seg håp om å realisere de øvrige rustningskontroll- og avspenningsinitiativ som ble lansert på NATO's utenriksministermøte i desember innenfor rammen av styrkereduksjonsforhandlingene i Wien, oppfølgingen av sikkerhetskonferansen og på en eventuell alminnelig konferanse om nedrustning i Europa.

Det betyr ikke at det er nødvendig eller ønskelig at Vest-Europa og Nord-Amerika i et og alt skal opptre med

en stemme. Mangesidighet og pluralisme er et av vestens største aktiva. Dette aktivum bør også settes inn i arbeidet for rustningskontroll, nedrustning og avspenning. Hva spesielt angår konferansen om sikkerhet og samarbeid i Europa har medlemmene av EF innenfor rammen av sine utenrikspolitiske konsultasjoner hele tiden ført meget nyttige konsultasjoner. Disse konsultasjoner har utvilsomt virket befruktende på de tilsvarende konsultasjoner innenfor Atlanterhavsalliansen.

Men også når det gjelder arbeidet for avspenning og stabilitet er det viktig å holde fast ved den grunnleggende vestlige solidaritet. Forsvar og avspenning er to sider av samme sak. Begge har til formål å vareta landenes interesser i videste forstand og må nøye samordnes.

Innen Norden har de ulike land på grunn av forskjellige historiske erfaringer og tradisjoner valgt ulike løsninger i sin sikkerhetspolitiske orientering.

Jeg vil understreke den betydning som Den Nord-Atlantiske Forsvarsallianse har hatt, og fortsatt har, i retning av å skape balanse og stabilitet i forhold til den østlige supermakt i vår del av Europa. I Norge legger vi stor vekt på at de enkelte nordiske lands politikk alt i alt utgjør en helhet som tilgodeser ønsket om lav spenning i vår del av verden, kombinert med den styrke og stabilitet som vi i Norge sammen med Danmark oppnår gjennom det solidariske forsvarsprinsipp i Den Nord-Atlantiske Alliance.

Økonomisk samarbeid tjener mange viktige formål. Gjennom den internasjonale arbeidsdeling oppnår hvert land å skape et bedre totalresultat av sin økonomiske virksomhet.

Økonomisk samkvem skaper forbindelse og samarbeid mellom næringer, organisasjoner og enkeltpersoner når det gjelder utvikling av forskning, teknologi og gjensidig lærdom. Gjennom et økende økonomisk samarbeid vil det følge et generelt økende samarbeid mellom landene. Økonomisk samarbeid letter veien til en fredelig utvikling, fordi landene kommer inn i gjensidige avhengighets- og samarbeidsforhold.

Av alle disse grunner har utviklingen av det økonomiske samarbeid i Europa vært en viktig faktor for å stabilisere en fredelig europeisk utvikling i etterkrigstiden. Det er i første rekke samhandelen, produksjonssamarbeid og andre former for økonomisk samarbeid innen Vest-Europa, og innen Warszawa-pakt-landene som preger utviklingen i

etterkrigstiden.

Det økonomiske samarbeid i Vest-Europa har nådd meget store resultater i etterkrigstiden. Vi startet på ruinene av den annen verdenskrig, og med tradisjoner og minner fra de vanskelige depresjonsårene i mellomkrigstiden i nær erindring. Dette var en periode hvor restriksjoner og barrierer i den internasjonale handel ble brukt for å fremme kortsiktige nasjonale interesser i de enkelte land.

Fra dette proteksjonistiske og restriktive system, og fra en meget svak utgangsposisjon i 1945, har det lyktes å utvikle et større og mer omfattende økonomisk samarbeid i hele Vest-Europa enn vi noengang tidligere har sett.

I den første fasen i denne utviklingen spilte Nord-Amerika en betydningsfull rolle ved de økonomiske

ressurser og de politiske ideer om samarbeid som ble brakt inn gjennom Marshall-planen.

I den tiden som er passert har det lyktes å utvikle de kvantitative restriksjoner, kvotereguleringer o.l. på den inter-europeiske handel, det har videre lyktes å bryte ned tollsatsene som en hindring. Fra en ordning med to-sidige bytteordninger og to-sidige oppgjørsordninger har vi nådd fram til et fritt betalingssystem som riktignok i enkelte perioder i de senere år ikke alltid har virket perfekt.

Noen få områder er blitt holdt utenfor disse omfattende samarbeidsbestrebelsene. Det gjelder i første rekke næringer hvor de enkelte land ut fra sterke interne politiske interesser har ønsket å opprettholde en beskyttelse,

i første rekke jordbruket.

De økonomiske og handelspolitiske samarbeidsordninger i Europa er blitt ledet av politiske ideer som med skiftende styrke har slått gjennom i de ulike land. Etableringen og utviklingen av de europeiske, økonomiske fellesskap representerer det største og mest omfattende tiltak i denne sammenheng. Ut fra årsaker og motiver, som jeg ikke finner det nødvendig å komme nærmere inn på her, har enkelte land, blant dem Sverige og Norge, valgt å stå utenfor medlemskapet i EF. På den annen side har nye land i Syd-Europa i de senere år tatt skritt for å slutte seg til fellesskapet.

Det ser ut til at man nå kan tale om tre stadier i utviklingen av EF, og dermed også organisasjonens betydning i Europa. I den første fasen finner vi de seks

opprinnelige medlemsland, knyttet sammen med felles grenser og med sterke historiske opplevelser til godt og vondt i den nyere politiske utvikling. Etableringen av fellesskapet var en manifestasjon av den politiske vilje til å forebygge nye kriger mellom disse seks landene som i ulike grupperinger gjennom Europas historie hadde vært innblandet i tallrike konflikter.

Ved utvidelsen av fellesskapet til også å omfatte Danmark, Irland og Storbritannia, fikk organisasjonen en mer markert orientering nord-vestover i Europa, og med Storbritannias medlemskap brakte man inn i fellesskapet alle de vidstrakte økonomiske og politiske forbindelser som Storbritannia representerer.

Den tredje og nye fasen i fellesskapets utvikling

som kjennetegnes ved de forventede nye medlemskap fra Hellas, Spania og Portugal, vil trolig gi fellesskapet flere nye trekk.

For det første vil man trolig, ved å utvide medlemskapet til hele 12 land, få en større, mer tungrodd, og dermed også i politisk sammenheng kanskje løsere virksomhet enn man ellers hadde fått. Videre vil ventelig de nye lands medlemskap orientere en del av fellesskapets interesser sørover i Europa. Dette vil i så fall være av betydning for landene i Nord-Europa enten de er medlemmer eller ikke.

Norges forhold til EF ble avklart gjennom folkeavstemningen i 1972 når det gjelder medlemskap i fellesskapet. Men verken folkeavstemningen eller noen annen historisk beslutning kan gi svaret på hvordan vi i fram-

tiden skal løse andre samarbeidsoppgaver mellom europeiske land.

EFTA har spilt og spiller fortsatt en viktig rolle for å løse europeiske handelspolitiske oppgaver. Men denne organisasjonen kan neppe gi svaret på hvordan framtidige samarbeidsoppgaver i Europa skal løses.

Med det økende medlemstall har EF's betydning blitt større. På mange områder forutsetter europeiske løsninger at EF er med i prosessen i en eller annen form. Med denne større betydning følger også en økende forpliktelse til å ta med i vurderingene også de land som er med i det europeiske samfunn, men som har valgt å stå utenfor EF. I vår del av Europa gjelder dette alle de

nordiske land bortsett fra Danmark. Det gjelder også andre viktige europeiske land som Sveits, Østerrike, og i en del sammenhenger også Jugoslavia.

Det vil være en uheldig europeisk utvikling dersom EF skulle utvikle seg til å være seg selv nok, samtidig som organisasjonen i egne og kanskje enkelte andres øyne oppfattes som å dekke hele Vest-Europa.

I historisk sammenheng har Danmark ofte vært bindeleddet mellom Norden og det europeiske kontinent.

I dagens Europa har denne oppgaven fått nytt innhold og ny viktighet. Danmark fyller en meget viktig funksjon som bindeledd mellom EF og de nordiske land. Med sitt nære slektskap med Norden, og med sitt medlemskap i EF har vi i de øvrige nordiske land hatt store forhåpninger til at Danmark kunne spille en slik rolle. Det er med

glede jeg kan konstatere etter 7 års dansk EF-medlemskap at Danmark har levd opp til våre forventninger.

Vi trenger Danmark som et nordisk land, og vi trenger Danmark som vårt viktigste bindelegg med EF.

La meg til slutt nevne tre områder hvor behovet for et bedre, mer målrettet og handlekraftig europeisk samarbeid er stort. Det dreier seg om områder hvor EF hittil ikke har nådd særlig store resultater. Samtidig er det tale om spørsmål som har betydning både i øst og vest, i nord og sør av vår verdensdel.

Det ene gjelder vern mot forurensing av sjø og luft. Vestavind og sønnavind kjenner ingen nasjonale eller politiske grenser. Forurensinger fra industri fjernes lett fra egne nærområder, men havner til sist som forurensing i

andre land.

Det andre felt gjelder energipolitikken, hvor industri-landenes behov for å redusere avhengigheten av importert energi ikke er blitt tilfredsstillende løst.

Det tredje felt gjelder arbeidsløsheten. Vest-Europa har i dag nær 10 millioner arbeidsløse. Det er ikke et moderne velferdssamfunn verdig over lengre tid ikke å kunne tilby en fast jobb til sin arbeidssøkende ungdom.

På lengre sikt er det fare for at en stor arbeidsløshet kan undergrave den sosiale og politiske stabilitet, og respekten for det parlamentariske demokrati.

Den aktuelle høye arbeidsløshet er et internasjonalt fenomen, og må løses i et internasjonalt samarbeid.

Vi må bryte ned det paradoks at mens verden hungrer etter de varer som Europa kan produsere, er vi ikke i

stand til å bruke de ledige hender til å sette fart i de stillestående maskiner. I sannhet en ynkelig situasjon. Den faglige og politiske arbeiderbevegelse i alle land har et særlig ansvar for å sette sine krefter inn i denne oppgaven. Det er en av de viktigste uløste enkeltoppgaver i dagens Europa.